

Rönesans Dönemi İngiliz ve İtalyan Kayıt, Dua ve Seyahatnamelerinde Türk İmajına Epistemolojik Bakış

Ufuk EGE UYGUR

Prof. Dr.

Ankara University, Department of Western Languages and Literatures

ORCID: 0000-0000-6832-455X

uege@ankara.edu.tr

Öz

Bu çalışmanın amacı, Britanya ve İtalyan kayıtları, dua kitapları ve seyahatnameler yoluyla Rönesans Dönemi Türk imajını incelemektir. Sanat bilgilerini artırmak ve akıllarını geliştirmek için Britanyalı öğrenciler, İtalya'ya gittiğinden, bu makale için İtalyan yapıtları büyük önem arz etmektedir. Bu zaman diliminde Avrupa'ya olan bölgesel Osmanlı istilâları başlamıştır ve milli gurur ve vatanseverlik duygularına sahip Osmanlılara karşı, gittikçe artan bir korku vardır. Osmanlıların eşsiz yüceliği Avrupalılar tarafından tahrip edici olarak görülmüştür. Aylar içinde Avrupa'nın bazı nüfusları yitirilmiş ve bakımsız alanlar, terkedilmiş çocuklar ve nüfusları azalmış birçok kasabalar yer almıştır. Bu Türklerin gücünü arttırmış ve Osmanlılar için "güç temsili aslan", "dehşet verici", "kâfir" ve "kaçınılmaz savaşçılar" gibi lakaplar kullanılır olmuştur. İngilizler Osmanlılara seyahatnameler ve istilâlar yoluyla aşına olmuşlar ve Türkler de Osmanlıların dünya ticaret rotalarının kontrolü ve fetihleri aracılığıyla, Avrupa tarafından, İslam ayaklanması, Hristiyanlığa tehdit, şaşkınlık, korku ve tedirginlik kaynağı olarak değerlendirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Türk İmajı, Rönesans, Tarih, İngiliz ve İtalyan yapıtları.

An Epistemological Outlook to Turkish Image in British and Italian Records, Psalters and Travel Works During the Renaissance Era

Abstract

The aim of this study is to investigate the Turkish images through British and Italian Records, Psalters and Travel works during the Renaissance era. Because British students went to Italy in order to broaden their knowledge of arts, and to quicken their mind, Italian works attach a great importance to this article. During this time the territorial expansion of the Ottomans to Europe began and there was a mounting awe of the Ottomans who had national pride and patriotism. The unprecedented glory of the Ottomans was thought to be devastating by Europeans. Some population of Europe perished within months and untended areas, abandoned children, and even many villages depopulated took place. This accelerated the power of the Turks and the epithets, “lion of power”, “violent”, “heathen”, and “inevitable warriors” were accorded to the Ottomans. The English became familiar with the Ottomans through travel works and invasions and the Turks were seen as the source of bewilderment, fear, restlessness, revolt of Islam and threat for Christianity by the route control of the world trade and conquests of the Ottomans.

Keywords: Turkish Image, Renaissance, History, English and Italian Works.

Bu çalışmanın amacı Rönesans (1500 – 1660) dönemi İngiltere’indeki Türk imajını başta Courtauld Institute (1988 – 1994 koleksiyonu) olmak üzere Türkiye – İngiltere kayıtlarından incelemektir. Türkler, bu kayıt ve tutanakların yazıldığı dönemin İngiltere’inde seyahatname, kayıt, vaaz ve dualarda başarılı, hâkim, tuttuğunu koparan, cesur, dehşet verici ve yetkin olarak görülür. Bununla beraber Osmanlı’nın her an İngiltere’ye saldıracığı korkusuyla İngiltere Türklerle karşı emperyalist ve kıskanç duygular beslemekte ve oryantal olmasından dolayı da kaygı duyar. Bu bağlamda Türk imajı, yukarıda bahsedilen kaynaklar, görgü tanıkları ve gözlem bağlamında incelenecektir. Çalışma daha çok kayıt, dua ve seyahatnamelerle sınırlı tutulduğundan Türk imajını içeren kurgu odaklı oyunlara girilmeyecektir. Bu kaynaklarda Türkler tam anlamıyla dışlanmazken, zaman zaman öteki ve hâkimiyet algısıyla çeşitli Türk karşıtı söylemlerin geliştirildiği iddia edilebilir. İngilizler, Türklerle ticaret yapabilmek için çok çaba harcarlar. Belgelerde görülen bu durum, güçlü, savaşçı ve Hristiyanlığa tehdit olarak görülen Türkler karşısında yenilgi kaygısını oluşturur. Bu zafer kazanamayan İngilizler için Türkler, kâfir ve dehşet saçan İslam güçleri gibi iddialarla betimlenir.

Daha önceki yüzyıllarda İngilizlerin ve İtalyanların Türklerle ilişkileri Haçlı Seferleri, beyler için paralı askerlik, İstanbul ve Saray Aşkı ve buraları ziyaret edip gezme üzerine kuruludur. 14. ve 15. yüzyıllarda ise daha çok Bizanslılarla ilişki kurulur; ancak, 16. ve 17. yüzyıllarda Türk İngiliz ilişkileri resmileşir. Bununla beraber Türkler Bizanslılardan sonra, Venedikliler, Cenevizliler ve Raguzalılarla ilişkiye geçerler ve bundan dolayı 15. ve 16. yüzyılda Türk tarihini ele alanlar çoğu zaman Venedikliler ve İtalyanlar olur. Paola Giovio’ya göre Türkler cesurdur, bir coğrafyayı yeniden düzenleyecek güce sahiptirler ve fantastik kültürleri, askeri güçleri, gittikleri yerlere canlılık kazandırmaları ve şiddetle savaşmalarıyla korku uyandırırılar (Giovius, 1505: 60). Cesur, istediği kadını ve adamı kendinin yapan ve gerektiğinde aşağılayan stratejik güce sahip Türkler, Marini Barletto tarafından anlatılır (1520: 64). Machiavelli de Türk zekâsından böyle bahseder. *Othello*’da da Shakespeare’in (2003: 78) yarattığı senatörlerden biri Türklerin stratejik uzmanlığını ve Rodos yerine muhtemelen Kıbrıs’ı hedef aldıklarını vurgular. Shakespeare, çapkın Türk imajını bilir. Fakat, Machiavelli gibi Türk askeri gücüne hayrandır. Öte yandan G. T. Minadoi (1587: 111) Türklerle karşı duyulan korku ve hayranlık dikotomisinden bahsederken, Marcus Antonius Sansovino (1546: 82), G. A. Menavino (1548: 64) ve Francesco Sansovino (1599: 23) “kâfir” Türk’ün; bilinçli, büyük İslam gücü barındıran, dehşet uyandıran ve eşsiz entrikaları bilen cesur, gururlu insan olduğunu vurgular. Bununla beraber, Rönesans akımının kaynağı olan İtalya’ya, İngiltere’den bir öğrenci akımı olur ve İtalyan üniversitelerinde okuyan İngilizler, öğrendikleri bilgileri memleketlerine taşırlar. İtalyanlar tarafından Türklerle ilgili yazılan incelemeler ve tarihsel yapıtlar, İtalyanca öğrenen bu İngiliz öğrenciler tarafından, İngilizceye çevrilir. Dolayısıyla İngiliz yazınına Türklerin girmesi bir bakıma bu şekilde olur.

1453’de İstanbul’un fethi ile 1699 Karlofça antlaşması arasındaki zamanda Osmanlı İmparatorluğu hızla ilerler. Kanuni Sultan Süleyman döneminde (1520 – 1566) İmparatorluk Viyana kapılarına dayanır ve Hristiyan Avrupa, Müslüman Osmanlıyla karşılaşır. Kanuni 1521’de Belgrad’ı ve ertesi yıl Rodos’u eline geçirir. Macaristan’ı kuşatır. Perslerle savaşır, Erzurum çevresini Osmanlı topraklarına katar. Kanuni’nin amirali Barbarossa (Hızır Hayrettin Paşa) Venedik ve İspanya donanmasına karşı zafer kazanır. Bu döneme dek Osmanlılar sırf Venedik ve Fransa’yla ticaret yaparken, bir fermanla İngilizler serbest ticarete katılırlar (Roll 23) ve tüccar Anthony Jenkinson buna önyak olur (Hakluyt, 1904: 109). Jenkinson’a göre Büyük Türk Kanuni 4 Kasım 1533’de Halep’e cesur süvari birliği, kalabalık Tatar askerleri ve onikibin askeri olan dört sancak beyi ile girer. (Jenkinson,1561:1) Yeniçeriler de padişahın köleleridir (Hakluyt, 1904: 106). Görkemle gelen Büyük Türk Kanuni’nin hal ve duruşu eşine rastlanmayan bir ihtişamı yansıtır (Hakluyt, 1904: 107). Katolik İspanya ve Fransa’ya karşı yalnız kalan Protestan İngiltere, yün, kurşun, çelik ve kalayı Türklere satmak ister. Kiliseden afroz edilen Kraliçe Elizabeth Türklere yaklaşır ve top sanayisinde kullanılan maddeleri satar (Hakluyt, 1904: 53). Öte yandan Nazan Aksoy’un (1990: 13) Louis Wann’dan alındığı kırk yedi Elizabeth dönemi oyununda, otuz bir Türk’ün ve beş Tatar’ın bulunması, Doğuya olan ilginin boyutunu gözler önüne serer.

Seyyah Andrew Borde 1542 tarihli *Bilgiye Giriş* adlı eserinde Osmanlı’nın işgal ettiği yerleri barış ve huzurla idare etmesini betimler. Kanuni’nin bu toprakları, silahla olduğu kadar, siyaset ve tatlılıkla elinde tuttuğunu vurgular (1542: 12). Richard Grafton’ın 1544’de Fransızcadan çevirdiği *Büyük Türk Sarayının Düzeni, Savaş Uslubu, Tüm Fetihleri ve Muhammet’in Öğretileri* adlı yapıtı Fransız Antoine Geuffroy’a aittir. Bu çalışma hem Türkler aleyhine hem de onları takdir edicidir. Elizabeth dönemi tiyatrolarında olduğu gibi Türklerin gaddar, kana susamış, entrikacı ve kâfir olduğu iddia edilir. Ancak Türklerin askeri disiplini ve profesyonel ordusu övülür. Avrupa’nın bu dönemde daimi bir ordusu yoktur. Fakat şanlı Türk ordusu yoğun bir korku ve hayranlık uyandırır.

Peter Ashton’ın İtalyan Paolo Giovio’nun yapıtından çevirdiği “Türk Vakayinameleri üzerine kısa bir Bilimsel Kitap” çalışması Beyazıt’a karşı bir nefret sergiler ve Hristiyan devletlerin cesaretle Osmanlı ülkelerini fethetmelerinin gerekliliğini vurgular yoksa Osmanlı bu diyarları ele geçirecektir. Hristiyanlara, işledikleri günahlar dolayısıyla Türkler yollanmıştır. Hristiyanlığın kötü yaşam tarzının düzeltilmesi için Türk tarihi okunmalıdır. Kötü ve iyi olan ayrılmalıdır (Ashton: 1546: 30-41).

Sebastian Munster *Acayip ve Hatırda Kalınacak* adlı eserinde Türkleri över. Onların hızlı hareket eden, tehlikeli zamanlarda sebat gösteren, İmparatorluklarına sadakat gösteren, derin suları geçen, dağları aşan, hayatlarını hiçe sayan, açlığa susuzluğa dayanıklı, geçimli, isyan çıkarmayan insanlar olduğunu vurgular (Munster, 1572: 19-26).

William Lithgow (1572: 31), “Nadir Maceralar” adlı seyahatnamesinde, Türklerin ağız kavgaları yaptıklarını fakat el kaldırmadıklarını söyler. Elizabeth devrinde çok okunan “Seyyahın Özetleri” adlı çalışma Giovanni Botero’nun yapısından çevrilmiştir. Osmanlı’nın büyümesi, Türk Ordusunun yetkinliği ve başarılı padişahlar anlatılır. Padişahlarının çok adamları, yıkılmaz bir askeri disiplini ve engin bir levazımatı vardır. Açlığa alışmış askerler, sebat gösterirler. Türkler ölümden korkmazlar ve alın yazısına inanırlar (Botero, 1601: 8-11); sonsuz gelir kaynaklarıyla başarılıdırlar. Bu fikirler Abraham Hartwell’in, 1600 – 1604 yılları arasında İstanbul Venedik konsolosu olarak görev yapan Thomas G. Minaldo’nun *Türkler ve Persler* yapıtına atıf yapılarak da anlatılır. Türklerin yenilmez, dev gibi bir devleti ve ordusu vardır ve dünyanın yarısında söz sahibidirler. Batı’nın tamamını da ele geçirebilirler (Hartwell, 1602: 3). Osmanlı İmparatorluğunun yükselişi durdurulmak istenmektedir. Abraham Hartwell, Lazaro Goranzo’nun *Osmanlılar* yapıtını (1598), 1603’de çevirir. Türklerin Hristiyanlara karşı savaşmaları betimlendikten sonra, Osmanlıların askeri güçle değil, ilimle ve Kuran’da safsatalar olduğunu iddia eden Arapça kitaplar yazdırmak suretiyle onlardaki İslam duygusunun zayıflatılması ile mağlup edilmesi hedeflenir. (Hartwell, 1598: 21). Elde edilen bilgilerde İngiliz ajanların da katkısı olabilir. Osmanlı İmparatorluğunu gözlemlemek ve ulusal ticaret haklarıyla Venedik ve Fransızların aracılarını devreden çıkarmak için ticaret kisvesi altında ajan yollarını (Skilliter, 1977: 23). Sultan III. Murad’ın yazdığı bir mektupta da, Kraliçe Elizabeth’e ulaşınca Elizabeth yüceliğiyle, kutsallığıyla ve soyluluğuyla övülür (Skilliter, 1977: 51-52). Osmanlı İmparatorluğuna atanan ilk İngiliz elçisi olan William Harbourne, Sultan III. Murad’ın kudretli, ittifak ve dostluk yanlısı başarılı bir yönetici olduğunu vurgular ve İmparatorlukla iyi diplomatik ilişkiler kurulabileceğini ifade eder (Skilliter, 1977: 25). 1603’de Richard Knolles’in *Türklerin Genel Tarihi* adlı yapıtı gündeme gelir ve bu yapıt 1610 yılında genişletilir. Fakat kitapta Türklük ve İslam aleyhine bir bakış açısı vardır. Kitapta Kanuni’nin sarayındaki Hürrem Sultan’ın dillere destan bir güzelliğe ve hitabete sahip olduğundan bahsedilir (Knolles, 1610: 7-52).

Réné de Lucinge’nin, Sir John Finett tarafından çevrilen *Toplumsal Tabakaların Başlangıcı, Devamlılığı ve Düşüşü* yapıtında Türklerin zekâlarını hep savaşa yordukları iddia edilir. Türklerin disiplinli bir orduya sahip oldukları ve komutanların savaşlarda ani baskın ve saldırılarla başarılı oldukları öne sürülür. Ancak Türklerin Perslerle olan savaşlarında Perslere kaybetmeye başlamaları, Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşünü de hazırlamıştır. Bu, Hristiyan devletleri ümitlendirmiş ve Hristiyanlar denizlerde daha güçlü biçimde boy göstermeye başlamışlardır. Hristiyan devletler bir yandan Yeniçeriler ve Türklerin hüküm sürdüğü topraklarda yaşayan halklar arasında isyan çıkarıp, Türkleri yenme planları yaparken bir yandan da Türk memurlara ve subaylara rüşvet teklif edip, onların Padişaha olan sadakatlerini zayıflatmaya çalışmışlardır. Bunlara ek olarak tıpkı Soranzo gibi Lucinge de Kuran’ı eleştirerek Osmanlı’nın yıkılabileceğini iddia eder (Finett (Çev), 1655: 30-78). Benzer şekilde Sanderson da Osmanlı

devlet kadrolarında rüşvetin olduğuna yönelik iddialar ortaya atar (Aksoy, 1990: 53).

Francis Osborne *Türk Hükümeti Üzerine Görüşler* adlı yapıtında Türklerin şarap içmedikleri için zaafa düşmediklerini, aksine sade ve tutumlu olan Türkleri, bu gibi özelliklerinin savaşa hazırladığını ileri sürer. Bununla beraber evlenmelerine izin verilmeyen Yeniçerilerin Avrupa'da aşkı için savaşan askerlere nazaran daha iyi savaştıklarını savunur. Osborne, ayrıca Türklerin kadere inandıklarını ve cesurca ellerinden geleni yaptıklarını da söyler (Osborne, 1656: 82-89).

Kraliçe Elizabeth, Sultan III. Murad'a yazdığı bir mektupta Türklere yaranabilmek için İngiliz halkının en iyi ve en büyük Allah'a ibadet ettiğini ve Allah'ın adını sahtece zikredenlere düşman olduklarını ifade eder (Skilliter, 1977:35). William Harborne'nun elçiliğine vekâleten bakan yardımcısı Edward Barton da benzer bir dürtüyle Sultan III. Murad'dan, İspanyol donanmasına karşı savaşmak için yüz kadar kalyon ister (Barton ve Pears, 1893: 460). Bu kez de Türk donanması daha güçlü görülür; ancak, 1571 İnebahtı Deniz Savaşı'nda Türk donanması İspanyol donanmasına yenilir. Sultan donanma sözü verse de bu gerçekleşmez. Bununla beraber, İngilizlere göre Türkler, yün boyamacılığında da kusursuzdur (Hakluyt, 1904: 233) ve İngilizler bir tür endüstriyel casuslukla, giysi yapımını ve boyamayı Türklerden öğrenir. Kaynaklarda İngiltere'yi ziyaret eden sözde ilk resmi Türk olan Çavuş Mustafa İngilizlerde iyi bir intiba bırakmaz, zira İngiliz elçilik kayıtlarına göre uydurma bir görev adıyla ülkeye gelmiştir. Bundan dolayı, Çavuş lakabı hilekâr, kurnaz ve sahtekâr (“chiasus”, “chouse”) anlamlarını ve iddialarını içerir (Courtauld Institute, Record, 1608: 2). Türkiye'ye gelen ikinci İngiliz elçisi, Sultan III. Murad'ın ölümüne çok üzülür. Kanuni ile iyi geçinen ve hatta onunla Macaristan seferine dahi çıkan bu elçi genç yaşta ölür.

Bu dönemin vaaz ve dualarında da Türk imgesi vardır. Protestan papaz Henry Smith'in 1580 – 1581 yıllarında verdiği vaazda, şükür etmeyen, Tanrı'ya inanmayan, ona güvenmeyen ve onu ismini yüceltmeyen cemaat Türklerden de kötüdür (Smith, 1867: 241). Başka kaynaklarda Türklerin çok daha kötü bir şekilde resmedildiğine de tanıklık ederiz. Örneğin George Gifford, *Vahiy Kitabı Üzerine Hutbeler* (1596) adlı kitabında, İncil'deki kötü meleklerin Türk olduğunu iddia eder. Gifford'a göre Türkler, dünya nüfusunun üçte birini katletmişlerdir. Tanrı kötü melekler olan Türkleri, günahkâr Katolıklere yollamıştır (Gifford, 1596: 170-184). Bu yapıt Thomas Crammer'in *İlk Hutbeler* yapıtından etkilenmiştir. Buna göre Türkler, Yahudileri, kâfirleri, hatta tüm vahşi yaratıkları bile dost edinip, onları severler. Bu kötü melekler her ne kadar tuttuğunu koparan varlıklar olsa da iddiaya göre gaddar ve barbardırlar (Crammer, 1547 – 1599: 53). Bu yapıtta Türkler, hırsızlar, zina işleyenler, katil ve kötü niyetli kişilerle bir tutulup ötekileştirilmişlerdir. Zina yapan insanların taşlanarak öldürüldüğünden bahsedilirken Türklerin bunu hâlâ yapmaya devam ettiği iddia edilir. Ayrıca Osmanlının Avrupa'ya ilerlemesiyle İngiltere'yi yok edecek birincil düşmanlar arasında Türkler gösterilir (Crammer, 1547: 1599: 99) ve İslam dininin

yayılmıştı kaygı duyulur. İddiaya göre Türk zulmüyle her yer işgal edilmiş ve harabeye dönmüştür. İngilizler, Osmanlı İmparatorluğu'nun Macaristan ve Malta fethiyle beraber Hristiyan dünyasının Türklerin eline geçeceği ve İslam dininin hâkim olacağı korkusuyla Türklerden korkarlar (Easton, 1505: 7-11). Tanrı'nın, Türklere ve kâfirlere merhamet etmesi ve Hristiyanlıktan haberi dahi olmayan katı kalpli Türklerin ıslâh edilmesi önerilir. Dinsiz olanlar, zalim diye adlandırılan Türklerin eline esir düşmüştür. Türklere karşı zafer kazanmanın yegâne yolu olarak Protestanlığın yaygınlaştırılması öngörülmüştür. İddiaya göre kan içen Türkler, vahşi ve deccaldır. Yozlaşmış Katolik doktrinlerinden dolayı, Tanrı Türkleri yollar (Brown, 1660: 20-27). Görüldüğü gibi, insanlara ulaşan vaazlarda Türk imajı kötü olarak tasvir edilmiştir.

Sir Edward Barton'dan sonra, Henry Lello İngiliz elçisi olur. Lello, güçlü III. Mehmed'in, Kraliçe Elizabeth'i memnun ettiğini söyler (Courtauld Institute, Roll 4, 1597: 1). Osmanlı ile ticaret yapan İngilizler, Türklerin çok iyi dokumacı ve tarım ustaları olduğunu vurgulayıp eşsiz Türk halılarını, ipek kumaşlarını, tarçın, biber, safran, susam, zeytin ve üzümünü överler. Türk gemileri dünyayı titretir, Türklerden pasaport almadan Doğu'ya gitmek imkânsızdır (Hakluyt, 1904: 22, 30). Osmanlı ve Doğu'yu gezen İngiliz seyyahı Anthony Jenkinson, 1546'da deniz ticareti ustası olan Türklerle tanışır. Kanuni Sultan Süleyman ona Türk Limanlarında serbest dolaşım ayrıcalığı tanı ve o da deniz ticaretini bu yolla öğrenir (Jenkinson, 1561: 36). Jenkinson'ın kervanları, Türkmenlerin Urgenç şehrinde haydut saldırısına uğrayınca, kervanbaşı, kervanın Türk olduğu yalanına başvurur ve haydutlar saygıyla karışık bir korkuyla kaçarlar. (Jenkinson, 1561: 33). Jenkinson önce İran'daki Dağıstan bölgesine sonra da Şirvan'a gider. Yirmi gün boyunca her gün, Şirvan'ın Türk hükümdarı Abdullah Han'ın huzuruna çıkar. Onun kendisine iyi davranmasından dolayı, Jenkinson, olumlu bir Türk imajı edinir. Abdullah Han, Jenkinson'a İslam dini hakkında soru sorar. Jenkinson dinin hızla yayıldığını ve Türk istilalarının korku yarattığını vurgular. Abdullah Han, İngilizlerle Türkler arasında bir dostluğun olup olmadığını sorunca, Jenkinson bunun hiç olmadığını iddia eder. O zaman İran'la Venedik'liler arasındaki ticaret Türklerin elindedir. İngilizlerde bu pastadan pay almak isterler. Jenkinson, Abdullah Han'ı misafirperver ve cömert bulur. Öte yandan İran Şahı Tahmasp da Jenkinson'a dinini sorar. Hristiyan olduğunu öğrenince kâfirlere dostluğuna gereksinimleri olmadığını iddia eder (Jenkinson, 1561: 40-53). Türk zaferleri Avrupa'da büyük bir korku yaratır; Osmanlı'ya mağlup olan Orta Avrupa devletleri İngiltere'ye daimi elçiler gönderir ve Türklere karşı Haçlı Seferi düzenlemek isterler (Ali Reis, 1896: 71).

Thomas Dallam'ın Kraliçeye hediye ettiği org, Türklere verilir ve hediyeği Kraliçeye takdim eden Thomas Dallam orgu kurmak için İstanbul'a gider. 1599'da bu orgun çalınma şeklini öğreten Dallam, 1600'de *Büyük Senyöre Getirilen Orgun Kayıtları ve Başka İlginç Olaylar* adlı kapsamlı bir seyahatname yazar. Dallam, güzellik konusunda dünyanın hiçbir yerinin Osmanlı topraklarıyla

kıyaslanamayacağını vurgular. Elçi Lello, Dallam'a bu hediyenin alelade bir hükümdara değil, dünyanın güçlü bir devlet liderine verileceğini anlatır. Dallam, bu orgun ilâhiler çalan bir Hristiyan hükümdar için daha anlamlı olduğunu vurgular. Dallam'a göre padişah bir Hristiyan düşmanıdır. Dallam, İskenderun, Halep, Rodos yoluyla, Sakız adasını ziyaret eder ve buradaki kadınları çok beğenir. Mücevherli, zincirli ve küpeli kadınların çok güzel giyindiklerini, hoş kurdeleler taktıklarını ve güzel ve temiz yüzlü olduklarını yazar. Ona göre dünyanın hiçbir yeri bu kadar güzel değildir. Dallam, Çanakkale Boğazı'ndan geçerken Truva'ya da uğradıklarından bahseder ve sur ve yapılara hayran kalır ve çekici ile harabeden bir mermer kırar. Antika eser kaçakçılığı bariz bir şekilde anlatılmıştır. Bu toprakların çok değerli olduğunu düşünen İngiliz elçisi Dallam, İstanbul'a varınca, Padişah'ın getirilen hediyelerin bir vazife, korku ve lütuf nedeniyle getirildiğini düşündüğünü ifade eder ve hiçbir Hristiyana ödül vermediğini iddia eder. Padişaha bir kez bile sırt dönülmemesi gerektiğini, aksi takdirde böyle davranan kişinin başının kesileceğini öne sürer. Elçi, Dallam'a Padişahı memnun ettiği takdirde, İngiliz tüccarlarının ona minnettar kalacağını söyler. Fakat Padişahın orgu beğenmemesi ya da orgun beklenen performansı yerine getirmemesi durumunda orgun padişah tarafından söktürüleceği ve parçalanacağı iddia edilir. Görüldüğü gibi Batı için padişah dehşet ve korku unsurudur. 24 Eylül 1599'da padişaha sunulan orgdaki ardıç kuşu süslerinin kanatlarını çırpmasına ve müzikal ötmesine Padişah hayranlık ve hayretle bakar. Padişah Dallam'ın orgu tuşlarla çalmasını emreder. Fakat Dallam, orgun önüne oturursa padişaha arkasını döneceğini ve padişahın kaftanına dokunacağını düşünüp saygısızlık yapmaktan korkar. Ancak Padişah ona yol verir. Orgu çalan Dallam, ayağa kalktığında heyecandan padişaha çarpar ve korkudan bir an padişahın kafasını kılıçla doğramak için hamle yaptığını zanneder. Fakat Padişah ona bir kese altın verir (Dallam, 1600).

Sonuç olarak İtalyan ve İngiliz kayıtlarında Türkler; zenginlik, farklılık, ihtişam, lüks ve korku unsurları olarak görülmüştür. Ayrıca Türk gücünün büyüklüğü, dehşet ve kıskançlık uyandırdığından İngiliz Elizabeth dönemi edebiyatı, Osmanlı'ya düşmanca bir yaklaşım sergilemiştir. Yüce gönüllü ve misafirperver Türkler'in yiğitlikleri Avrupa'yı dehşete düşürür, önyargılar oluşabilir ve olumlu ve olumsuz yaklaşımlar bir arada bulunur. İngiliz resmi yazışmaları genellikle olumlu bir yaklaşımı yansıtırken, Osmanlı Hristiyanlık için tehdit, korku, dehşet, şaşırtıcı ülke, tahribat ve tehdit, başkaldırış olarak da görülmüştür. Doğu, Batı dikotomisi her zaman vardır. Osmanlı güçlü bir İslam gücüdür.

KAYNAKLAR

- Aksoy, N. (1990). *Rönesans İngiltere'sinde Türkler*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Ali Reis (1806). *The Travels and Adventures of Turkish Admiral Ali Reis in India, Afghanistan, Central Asia, and Persia during the Years 1553-1556*. (A. Vambery çev.) London: Luzak and Co.
- Allinson, R. (2012). *A Monarchy of Letters: Letters Full of Marvels, Sultan Murad III of the Ottoman Empire, 1579-1592*. New York: Macmillan.
- Antonius, Marcus, Sabellico (1546). *Du Pugna inter Venetos et Turça*. (O. Horner çev.)¹ London: Courtauld Institute.
- Ashton, P. (1546). *A Short Treatise upon the Turkes Chronicles*. London: Courtauld Institute.
- Aydın, K. (1999). *Images of Turkey in Western Literature*. Cambridge: Eothen.
- Balkış, L. B. (2010). Defining the Turk: Construction of Meaning in Operatic Orientalism. *I.R.A.S.*, 41(2), 185-193.
- Barletto, M. (1520). *De Vitis et gestis Scasderbagi*. London: Courtauld Institute Records.
- Barton, E. & Pears E. (1893). The Spanish Armada and the Ottoman Porte. *The English Historical Review*, 831, 439-466.
- Borde, A. (1542). *Introduction of Knowledge*. London: Courtauld Institute Records.
- Botero, G. (1601). *Traveller's Breviat*. London: Courtauld Institute Records.
- Brown, D.(1660). *Hymns and Homilies*. London: Courtauld Institute Records.
- Burian, O. (1951). Türk – İngiliz Münasebetlerinin İlk Yılları. *D.T.C.F. Dergisi*, 9(1-2), 1-49.
- Cannon, G.(2000). Turkish and Persian Loans in English Literature. *Neophilologus*, 84, 286-307.
- Chew, S. C. (1937). *The Crescent and the Rose*. New York: N.P.
- Crammer, T. (1547 – 1599). *The Book of Homilies*. London: Courtauld Institute Records.
- Çevik, M. (Ed). (2015). *Doğu Edebiyatında Batı, Batı Edebiyatında Doğu*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü, Instytut Orientalistuki Uniwersytetu, K.I.B.A.T.C.K.

¹ İtalyanca ve Latince Courtauld Institute kayıtlarının hepsi, 1993'de Olga Horner tarafından İngilizceye çevrilmiştir.

- Dallam, T. (1600). *State Papers of the Diary of Thomas Dallam*. London: Courtauld Institute Records.
- Dereli, H. (1951). *Kraliçe Elizabeth Devrinde Türkler ve İngilizler*. İstanbul: Anl.
- Detter, R. (1940). *Liturgical Life in the Elizabethan Era*. London: H.M.'s Press.
- Doran, S. (2000). *Elizabeth I and Foreign Policy, 1558 – 1603*. Florence: Routledge.
- Dawney, F. (1929). *The Grande Turke Suleyman the Magnificent, Sultan of the Ottomans*. New York: Balch and Co.
- Easton, T. (1605). *Homilies*. London: Courtauld Institute Records.
- Finett, J. (çev.) (1655). *Rènè de Lucinge's Beginning, Continuance and Decay of Estates*. London: Courtauld Institute Records.
- Fodden, R. (1952). *English Travellers in the Near East*. London: Longman.
- Gifford, G. (1595). *Sermons upon the Whole Books of Revelation*. London: R. Field and F. Kingston.
- Giovius, P. (1505). *Commentrati delle cose de Turchi*. London: Turcicorum Rerum Commentarius, Courtauld Institute Records.
- Hakluyt, R. (1904). *The Principal Navigations, Voyages, Traffiquet and Discoveries of the English Nation*. Glasgow: Maclegose and Sons.
- Harold, B. (2011). *Türkiye Hakkında İngiliz Tetkikleri*. (O. Burian çev.) Ankara: T.D.K.
- Hartwell, A. (1602). *Epistles on Politics*. London: Courtauld Institute Records.
- Hartwell, A. (1603). *Ottomans*. London: Courtauld Institute Records.
- Horniker, A. L. (1942). William Harborne and the Beginning of Anglo-Turkish Diplomatic and Commercial Relations. *The Journal of Modern History*, 14(3), 289- 316.
- Hourani, A. H. (1991). *Islam – European Thought*. Cambridge: Cambrid University.
- İnalçık, H. (2017). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300 – 1600)*. İstanbul: Y.K.Y.
- Jenkinson, A.(1561). *The Voyage of Jenkinson*. London: Courtauld Institute Records.
- Knolles, R. (1610). *The General History of the Turks*. London: Courtauld Institute Records.

- Kurat, A. N. (1949). İngiliz Devlet Arşivlerinde ve Kütüphanelerinde Türkiye Tarihine Ait Bazı Malzemeye Dair Belgeler”, *D.T.C.F. Dergisi*, 7(1), 1-18.
- Lewis, R. (2004). *Rethinking Orientalism: Women, Travel and the Ottoman Harem*. New Jersey: Rutgers.
- Lithgow, W. (1587). *Rare Adventures*. London: Courtauld Institute Records.
- MacFie, A. L. (Ed.) (2000). *Orientalism: A Reader*. New York: New York University.
- Menavino, G. A. (1548). *Trattato et Vitae de Turchi*. Fienze: Courtauld Institute Records.
- Minadoi, G. T. (1541). *Historia della Guerra fra Turchi a Persiani*. London: Courtauld Institute Records.
- Moran, B. (1964). *Türklerle İlgili İngilizce Yayınlar Bibliyografyası, Onbeşinci Yüzyıldan, Onsekizinci Yüzyıla Kadar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Munster, S. (1572). *Strange and Memorable Things*. London: Courtauld Institute.
- Nash, G. P. (2005). *From Empire to the Middle East: Travellers to the Middle East*. London: Tauris.
- Osborne, F. (1656). *Reflection upon the Government of Turks*. London: Courtauld Institute Records.
- Refik, A.(1932). Türkler ve Kraliçe Elizabeth. *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, 8(5), 3-29.
- Rosodale, H.G. (1904). *Queen Elizabeth and the Levant Company*. London: H.M.’s Press.
- Said, E. (2017). *Orientalism*. London: Penguin.
- Sanderson, J. (1931). *The Travels of John Sanderson in the Levant, 1584 – 1602*. London: Hakluyt Society.
- Sansovino, F. (1599). *Dell’ Historia Univarsaledall’ origine et Imperio de Turchi* Venice: Courtauld Institute Records.
- Shakespeare, W. (2003). *Othello*. (N. Sanders ed.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Skilliter, S. A. (1977). *William Harborne and the Trade with Turkey, 1578 – 1582. A Documentary Study of the First Anglo – Ottoman Relations*. London: Oxford University.
- Smith, H. (1867). *The Works of Henry Smith*. Edinburgh: James Nichol.
- Uygur, E. U. (2016). *623 Sayfada Realizm*. Ankara: Ufuk Üniversitesi.

Uygur, U. E. (2018). Rönesans Dönemi İngiliz ve İtalyan Kayıt, Dua ve Seyahatnamelerinde Türk İmajına Epistemolojik Bakış. *BE  SBE Derg.*,7(1), 1-12.

Uzunçarşılı, İ. H. (1943). *İstanbul'un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümüne Kadar Osmanlı Tarihi II*. Ankara: T.T.K.